

Η ΑΝΑΓΝΩΡΙΣΗ ΤΗΣ ΑΞΙΑΣ ΤΟΥ ΑΛΛΟΥ (του Γιάννη Ζήση)

Οι παράγοντες που απειλούν τη βιωσιμότητα του πολιτισμού απασχολούν συχνά την πολιτική και επιστημονική σκέψη.

Σχεδόν όλα, όμως, έχουν να κάνουν με το θέμα της στενότητας των υλικών ροών, π.χ. την έλλειψη νερού, βασικών ειδών διατροφής, πυρηνικός ανταγωνισμός κ.λπ. Ακόμη και το έλλειμμα της δημοκρατίας αντιμετωπίζεται σε επίπεδο αποτελεσμάτων.

Κι όμως, η κλασική σκέψη, μας προειδοποιεί διαχρονικά για τον κίνδυνο της χωριστικής και εξουσιαστικής σκέψης.

Μας υποδεικνύει ότι η αιτία των προβλημάτων εντοπίζεται στον νου από τον οποίο πυροδοτούνται οι πολιτισμικές και θεσμικές εξελίξεις.

Το παρακάτω δοκίμιο συμβάλει στη γενικότερη προσπάθεια αναζήτησης των αιτιών που πυροδοτούν κάθε τόσο το εκρηκτικό πρόβλημα των μεταμφιέσεων του ολοκληρωτισμού. (συντακτική ομάδα της ιστοσελίδας Σόλων).

Εξουσιαστική και απελευθερωτική ιεραρχία

Οι άνθρωποι, ως είδος, έχουμε ένα θεμελιώδες πρόβλημα: την

αναγνώριση της πνευματικής αξίας των άλλων. Παρά τις περί του αντιθέτου διακηρύξεις μας, οι σχέσεις που δημιουργούμε ως είδος -στην πράξη- τις εντάσσουμε σε ένα βασικό παίγνιο εξουσίας. Αυτή η στάση είναι ενάντια στη βιωσιμότητα του πολιτισμού, και αυτό, γιατί η χωριστικότητα και ο ναρκισσισμός μας, γίνονται η βάση πάνω στην οποία μπορούν να μας ασκήσουν γοητεία άλλοι. Η συνέπεια της γοητείας είναι ο έλεγχος από αυτόν που την ασκεί, και συνεπώς, η κατεύθυνση της ζωής σε στόχους που αποσκοπούν τα ιδιοτελή σχέδια μιας ελίτ γοητείας.

Για την εξουσιαστική ιεραρχία

Σε κάθε εποχή υπάρχουν κάποιοι που αποκτούν εξουσία επάνω στους συνανθρώπους τους. Βασική τους μέριμνα είναι να διατηρούν στα θύματά τους τη φαντασίωση ότι και αυτά μπορούν να τους μοιάσουν ελέγχοντάς τους μέσω της γοητείας δύναμης. Με αυτόν τον τρόπο μετατρέπουν τους εξουσιαζόμενους σε συνένοχους, και, έτσι, προσπαθούν να διατηρούν την κυριαρχία τους. Από αυτή την κοινωνία εξουσιαστής ιεραρχίας αποβάλλονται όσοι προβάλλουν τις απρόσωπες αξίες ως πηγή αυθεντικότητας. Επειδή η αυθεντικότητα προκαλεί τη συνειδητοποίηση της κενότητας της φαντασίωσης της εξουσίας, οι περισσότεροι άνθρωποι προτιμούν να αποβάλουν όσους ζουν αυθεντικά με οδηγό τις καθολικές αξίες.

Είναι παράδοξο ότι η κοινωνία μας, κλείνει την πόρτα σε αυτούς που τους έχει ανάγκη, σε αυτούς που προβάλλουν την αξιακότητα και ως τέτοιοι έχουν τα εχέγγρα του Λόγου. Η ψευδαίσθηση του παιγνίου της συμμετοχής στην εξουσία μέσω ομοιότητας, όχι μόνο δεν έχει τα εχέγγρα του Λόγου, αλλά, στο τέλος λειτουργεί και ως τραγικός παράγοντας πάνω στους ομοίους. Αυτή είναι και η **τραγικότητα της ανταγωνιστικότητας** που τόσο πολύ μας έλκει ως βασικό θέατρο μιας ιεραρχίας εξουσίας, ως το θέατρο των κινήτρων μας. Εκεί βρίσκεται το παιχνίδι της διαφθοράς το οποίο μας κάνει συνενόχους, και, το οποίο, εμπεριέχει πλήρως όλα τα στοιχεία της τραγικότητας. Αυτή είναι η βάση της σημερινής, εξουσιαστικού τύπου ιεραρχίας στην οποία αποδίδουμε σεβασμό. Η εξουσιαστικού τύπου ιεραρχία είναι υλιστική,

ιμπεριαλιστική, αμοραλιστική και ειδωλοποιητική. Παρά τις θεσμικές κατακτήσεις των τελευταίων αιώνων, η σημερινή βάση της κοινωνίας εξακολουθεί να είναι μια νιτσεικού τύπου ιεραρχία δύναμης. [1] Δεν είναι τυχαίο που γοητευόμαστε από τη σκέψη του Νίτσε, μια τόσο άχρηστη σκέψη που φαντασιώνεται ναρκισσιστικά το «ζην επικινδύνως», και, που αποξενώνεται από τον Λόγο.

Αυτή η «σκέψη ως ψευδαίσθηση» υπάρχει, επίσης, ως πυρήνας στη μη κλασική τέχνη και διαμορφώνει και τους όρους της αγοράς της. Αυτή είναι η ψευδαίσθηση της ζωής όπως την προσλαμβάνει η «αργόσχολη τάξη» του θοροστάιν Βέμπλεν [2], αλλά, και η ελίτ. Αυτή είναι, επίσης, η ψευδαίσθηση της οργανωμένης θρησκείας που βιώνει η τυποποιημένη μάζα.

Αυτό το τοπίο έχει στο βάθος του, ως μαέστρο, το φόβο του θανάτου και προσποιείται ότι δεν φοβάται μέσα από την αλαζονεία. Η κατάληξη είναι σε ένα Σαιξπηρικό ή σε ένα αρχαιοελληνικό τραγικό τέλος. Ο χαρακτήρας του εξουσιαστικού τύπου ιεραρχίας είτε αυτός εκλαμβάνεται ως αναρχισμός, είτε ως ψευδεπίγραφη κουλτούρα, είτε ως δομημένα πεδία άμεσης εξουσίας όπως είναι η πολιτική, η οικονομία και τα ΜΜΕ. Αυτές είναι οι ιεραρχίες της εξουσίας και δομούνται από τη γοητεία.

Για την απελευθερωτική ιεραρχία

Στον αντίποδα, της εξουσιαστικού τύπου ιεραρχίας, βρίσκεται μια ιεραρχία που είναι πνευματική. Η ιεραρχία αυτή αναδεικνύει την εσωτερικότητα του όντος και την αποδοχή του στην ολότητα, αναδεικνύει τη χαρά της «ένδον» ζωής, αναδεικνύει σε έναν ένθεο κύκλο τόσο το μικρότατο, όσο και το μέγιστο. Αυτή είναι η ιεραρχία των αρχών και των ιδεών. Είναι η πραγματική ιεραρχία των υποκειμένων και της ζωής. Αυτή ακριβώς η ιεραρχία θα μας απελευθέρωνε από τη σκληρότητα του συμφέροντος και από τη βασανιστική ναρκισσιστική περιπέτεια, που καταλήγει να είναι εσωτερική τυραννία και απομάκρυνση απ' την οντότητα και την οικειότητα. Έχει ενδιαφέρον εδώ να αναφέρουμε, την προσέγγιση της έννοιας των «ηθικών ηγετών» της ανθρωπότητας από τον ψυχολόγο Καρλ Γιούνγκ. Μιλώντας για τη δυσκολία της

αντιμετώπισης των αποτρόπαιων δυνάμεων της ανθρώπινης «σκιάς» σχολίασε πως:

«είναι ένα πολύ δύσκολο έργο που απαιτεί μεγάλο βαθμό ηθικής ευθύνης. Σχετικά ελάχιστα άτομα μόνο είναι ικανά για μια τέτοια επίτευξη και αυτά δεν είναι πολιτικοί, αλλά οι ηθικοί ηγέτες της ανθρωπότητας. Η συντήρηση και η μεγαλύτερη ανάπτυξη του πολιτισμού στηρίζεται σε αυτά τα άτομα»[3]

Απελευθέρωση από τη φήμη

Η ιεραρχία της γοητείας είναι ο καθαρός αντίποδας της ιεραρχίας του πνεύματος και του Λόγου.

Στις ιεραρχίες αυτής της φαντασίωσης σχηματίζονται κάποιες βασικές στρεβλώσεις ως προς την κυκλοφορία των ιδεών. Για παράδειγμα, συναντάμε συχνά, δήθεν, «μεγάλα ονόματα» ως εγγυητές της αξίας. Και όμως, πίσω απ' αυτή τη συγκεντρωμένη υπεραξία εμφανίζεται η κενότητα, η βαθιά ασυνέπεια και η απόκλιση απ' ό,τιδήποτε θα μπορούσε να θεωρηθεί ως αξιόπιστο οντολογικό στοιχείο. Είτε αυτό προκύπτει στο πεδίο ζωής, είτε αυτό προκύπτει στο ίδιο το πεδίο της εκφραστικής δημιουργίας.

Μπορούμε να κάνουμε ένα πείραμα: ας διαλέξουμε έναν ποιητή που έχει τιμηθεί με τις ανώτατες διακρίσεις και ας διαβάσουμε τα δημιουργήματά του ξεχνώντας το όνομά του και τη φήμη του. Είναι πιθανό να διαπιστώσουμε ότι, μερικά έργα διευρύνουν, απλώς, τα όρια της γελοιότητας της έκφρασης.

Τί συμπέρασμα θα βγάλουμε απ' αυτό; Τί πρέπει να κάνουμε;

i) Να αρχίσουμε σταδιακά να αποσυνδέουμε τις μορφοποιημένες εκφράσεις σκέψεων απ' τα ονόματα αυτών που τις είπαν.

ii) Να αρχίσουμε σταδιακά να αποπληθωρίζουμε την ιστορία απ' τα ονόματα που διαμορφώνουν έναν θόρυβο και που ειδωλοποιούν, και, που κιβδηλοποιούν. Το πρόβλημα της ιεραρχικοποιημένης ιστορικοποίησης της υπεραξίας είναι ένα πρόβλημα το οποίο λειτουργεί και ως ένας αποκλεισμός στο αληθινά νέο και προοδευτικό. Είναι ένας φραγμός απέναντι στην αληθινή αξία.

iii) Να αναλύσουμε τη «συνταγή» με την οποία συγκεντρώθηκαν αυτές οι ψευδείς υπεραξίες και να δούμε εκεί τα στοιχεία της ασάφειας, του ανόητου, της δημαγωγικότητας της τέχνης, τις στρατηγικές και τις τεχνικές της γοητείας. Θα δούμε μια σειρά από στοιχεία νόθευσης της αξιολογικής αντίληψης του άλλου και της διάκρισής του.

Η απόδοση αξίας σε κάθε τι που έχει μεγάλη φήμη αποτελεί μια καθαρή πλάνη απ' την οποία πρέπει να απαγκιστρωθούμε. Αυτή μπορεί να παίρνει τη μορφή της θρησκευτικής, της πολιτικής, της καλλιτεχνικής και, ενίοτε, κάπως πιο σπάνια, της επιστημονικής αυθεντίας.

Αίτιο και αποτέλεσμα στον ολοκληρωτισμό

Θα ήταν πολύτιμη μια μελέτη για το πώς οικοδομείται η ιεραρχία βαρβαρότητας. Τί προηγείται αυτής; Προηγείται η πολιτική, η θρησκευτική ή η «καλλιτεχνική» βαρβαρότητα; (και υπό την έννοια της ψυχαγωγίας και του θεάματος).

Μπορούμε να πούμε πως **η δόμηση της ιεραρχίας βαρβαρότητας ξεκινά από τη σκέψη**. Εδώ μπορούμε να αναρωτηθούμε: *ποιοί είναι αυτοί που προάγουν τη βαρβαρότητα της σκέψης;*

Πριν πούμε το «Ελλάς Ελλήνων Χριστιανών τρεις λέξεις νεκρές, γιατί τις σκοτώσατε» καλό θα είναι να ψάξουμε στα ενδότερα της ίδιας της τέχνης:

- Για το πώς η τέχνη συνέλαβε το χάος.
- Για το πώς τα υλικά του χάους έγιναν τελικά η εξουσία.
- Για το πώς και από ποιους λογότυπους δομήθηκε η εξουσία σ' αυτή την τυραννική, βάρβαρη και αποτρόπαιη;

Οι αποτρόπαιοι θεσμοί και πρακτικές είναι κατασταλάξεις γραμμών σκέψης. Πολλοί από αυτούς που εκπλήσσονται από την αποκρουστικότητα του αποτρόπαιου θα βρουν πολύτιμη συνδρομή από την ψυχολογική επιστήμη. Εδώ ταιριάζει να αναφέρουμε την παρακάτω συμβουλή του Καρλ Γιούνγκ:

«Επειδή αποτελεί παγκόσμιο πιστεύω ότι ο άνθρωπος είναι μόνο όσα γνωρίζει η συνείδησή του, θεωρεί τον εαυτό του άκακο, προσθέτοντας έτσι στην κακοήθεια και την ηλιθιότητα. Δεν αρνείται τα όσα έχουν συμβεί και εξακολουθούν να συμβαίνουν, αλλά είναι πάντα οι «άλλοι» που τα κάνουν. Και όταν αυτές οι πράξεις απομακρύνονται στο παρελθόν, γρήγορα και βολικά, βυθίζονται στη θάλασσα της λησμονιάς, και επανέρχεται η κατάσταση μιας χρόνιας και ακαθόριστης δυσφορίας που περιγράφουμε σαν «κανονικότητα». Τίποτε δεν εξαφανίστηκε και τίποτε καλό δεν έγινε. Το κακό, η ενοχή, η βαθιά συνειδησιακή ανησυχία και η μεταμφιεσμένη προδοσία βρίσκονται μπροστά μας αρκεί να μπορούμε να τα δούμε. Ο άνθρωπος τα δημιούργησε. Είμαι άνθρωπος και μοιράζομαι την ανθρώπινη φύση. Για αυτό είμαι ένοχος μαζί με τους υπολοίπους και φέρω μέσα μου αναλλοίωτη και ανεξίτηλη την ικανότητα και την τάση να τα επαναλάβω όποτε θελήσω. **Ακόμη και αν δεν είμαστε τα όργανα του εγκλήματος, θα είμαστε πάντοτε εν δυνάμει εγκληματίες χάρη στην ανθρώπινη φύση μας. Στην πραγματικότητα μας λείπει μάλλον η κατάλληλη ευκαιρία για να χαθούμε σε μια κολασμένη συμπλοκή. **Κανείς δε βρίσκεται έξω από τη μαύρη συλλογική σκιά της ανθρωπότητας»** [4]**

Εκεί που η σκέψη είναι τελείως αδρανειακή, που δεν παράγει κανένα έργο και πραγματικό σχέδιο, συλλαμβάνεται η εντροπία. Επαναφέρει την ορυκτή κινητικότητα χωρίς σχέδιο ζωής στο επίπεδο της σκέψης, στο επίπεδο της αισθητικής και της νοηματικής έκφρασης.

Αυτό μπορούμε να το παρατηρήσουμε στην αλληλουχία ιστορικών γεγονότων. Ο φουτουρισμός του Μαρινέτι προηγήθηκε της ανόδου του Μουσολίνι. Η παραληρηματική έκφραση του Νίτσε προηγήθηκε της ανόδου του Ναζισμού, παρόλο, που κάποιοι αγωνίζονται εκ των υστέρων να αποσεισουν αυτή την αλληλουχία. Η αλληλουχία στην μια τουλάχιστον περίπτωση ήταν και τελείως πρόδηλη. Και το πρόδηλο είχε και έναν επίλογο, προσετέθη στο τέλος ο Έζρα Πάουντ. [5]

Η αναγνώριση του γεγονότος της ύπαρξης της εγκληματικής σκέψης

προκύπτει από την παρακολούθηση της χρονικής – ιστορικής αλληλουχίας και καταστάλαξης της στο πεδίο των θεσμών.

Άρα, υπάρχει μια **ιεραρχία βάρβαρης σκέψης**, όπως υπάρχει και μια **ιεραρχία βάρβαρων πρακτικών και θεσμών**.

Αν στη μία περίπτωση ισχύει το «τρεις λέξεις είναι νεκρές γιατί τις σκοτώσατε», στην άλλη περίπτωση είναι πολλά εκατομμύρια λέξεις νεκρές. Πρόκειται για μεγάλη γενοκτονία νοημάτων και σημασιών που σπέρνει αίτια για το αποτρόπαιο. Το αποτρόπαιο είναι αποτέλεσμα αυτής της γενοκτονίας.

Βασικές θέσεις του κειμένου

- Σε κάθε εποχή υπάρχουν κάποιοι που αποκτούν εξουσία επάνω στους συνανθρώπους τους. Βασική τους μέριμνα είναι να διατηρούν στα θύματά τους τη φαντασίωση ότι και αυτά μπορούν να τους μοιάσουν ελέγχοντάς τους έτσι, μέσω της γοητείας της δύναμης. Με αυτόν τον τρόπο μετατρέπουν τους εξουσιαζόμενους σε συνενόχους. Έτσι, δημιουργείται μια εξουσιαστική ιεραρχία.
- Στον αντίποδα της εξουσιαστικής ιεραρχίας βρίσκεται η απελευθερωτική ιεραρχία. Πρόκειται για μια κλίμακα απελευθέρωσης από τον ναρκισσισμό και τη σκληρότητα του συμφέροντος. Είναι οι πυλωροί των νέων ιδεών, της αληθινής καινοτομίας και της δυναμικής της σύνθεσης. Αφορά στους ηθικούς ηγέτες της ανθρωπότητας.
- Υπάρχουν μερικές καλές πρακτικές για την απελευθέρωσή μας από την εξουσιαστική ιεραρχία:

i) Να αρχίσουμε σταδιακά να αποσυνδέουμε τις εκφράσεις σκέψεων απ' τα ονόματα αυτών που τις είπαν και να τις κρίνουμε για το νόημά τους.

ii) Να αρχίσουμε σταδιακά να αποπληθωρίζουμε την ιστορία απ' όσα ονόματα διαμόρφωσαν στην ερμηνεία της ένα βάθρο ψευδούς υπεραξίας και ειδωλοποίησης.

iii) Να αναλύσουμε τη «συνταγή» με την οποία συγκεντρώθηκαν οι ψευδείς υπεραξίες και να δούμε εκεί τα στοιχεία της ασάφειας, του ανόητου και της δημαγωγικότητας.

iv) Επειδή η δόμηση της ιεραρχίας βαρβαρότητας ξεκινά από τη σκέψη, πρέπει να απαντήσουμε στο ερώτημα: *ποιοί είναι αυτοί που προάγουν τη βαρβαρότητα της σκέψης.*

Αναφορές

[1] Μουτσοπούλου Ιωάννα, Ζήσης Γιάννης, “Ο Νιτσεϊκός πυρήνας του κακού”, 2011,

[2] Βέμπλεν Θοροστάιν, “Θεωρία της Αργόσχολης Τάξης”, εκδ. Κάλβος, 1982,

«Κάθε τάξη καθοδηγείται από την ζήλια και συναγωνίζεται με την τάξη που είναι η αμέσως ανώτερή της στην κοινωνική κλίμακα, ενώ δεν έχει καμία διάθεση να συγκριθεί με τις κατώτερές της ή τις πολύ ανώτερές της ... Η αργόσχολη τάξη ... Βρίσκεται στην κορυφή της κοινωνικής δομής, οι αξίες υπολογίζονται σύμφωνα με τα δικά της κριτήρια και ο τρόπος ζωής της καθορίζει το πρότυπο ευπρέπειας για όλη την κοινωνία ... Κατά συνέπεια τα μέλη κάθε κοινωνικής τάξης αποδέχονται ως ιδανικό σαβουάρ βιβρ τον τρόπο ζωής της αμέσως ανώτερής τους και κατευθύνουν όλη τους την ενεργητικότητα στην κατάκτηση αυτού του ιδανικού»,

[3] Καρλ Γιούνγκ, “Το Αρχέτυπο του Ολοκληρωτισμού”, εκδόσεις Σπαγειρία, 1990,

[4] Καρλ Γιούνγκ, “Ανεξερεύνητος Εαυτός”, εκδόσεις Ιάμβλιχος, 1988,

[5] Μουτσοπούλου Ιωάννα, Ζήσης Γιάννης, “Ολοκληρωτισμός και αντιφατικότητα πολιτικών και διανοούμενων”, 2011

Φωτό: wikipedia

Γιάννης Ζήσης, συγγραφέας

Ημερομηνία δημοσίευσης: 22 Ιουνίου 2012